

Πρεβεζάνικα Χρονικά

ΠΡΕΒΕΖΑΝΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ 33 (1996)

Παιδιά με ειδικές ανάγκες και η αγωγή τους

Νικόλαος Θ. Ντούσκας

Copyright © 2022, Νικόλαος Θ. Ντούσκας

Άδεια χρήσης [Creative Commons Αναφορά 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Ντούσκας Ν. Θ. (2022). Παιδιά με ειδικές ανάγκες και η αγωγή τους. *Πρεβεζάνικα Χρονικά*, 125–130. ανακτήθηκε από <https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/prevchr/article/view/29280>

Παιδιά με ειδικές ανάγκες και η αγωγή τους

ΝΙΚΟΛΑΟΥ Θ. ΝΤΟΥΣΚΑ

μετεκπαιδευμένου δασκάλου,
Προϊσταμένου 1ου 3/θεσίου
Ειδικού Σχολείου Πρέβεζας

Σύμφωνα με τον ισχύοντα Νόμο 1566/85, που καθορίζει τη δομή και λειτουργία της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, άτομα με ειδικές ανάγκες θεωρούνται «τα πρόσωπα τα οποία από οργανικά, ψυχικά ή κοινωνικά αίτια παρουσιάζουν καθυστερήσεις, αναπηρίες ή διαταραχές στη γενικότερη ψυχολογική κατάσταση ή στις επιμέρους λειτουργίες και σε βαθμό που δυσκολεύεται η παρακολούθηση της γενικής και επαγγελματικής εκπαίδευσης, η δυνατότητα ένταξής τους στην παραγωγική διαδικασία και η αλληλοαποδοχή τους με το κοινωνικό σύνολο».

Τα παιδιά με ειδικές ανάγκες αδυνατούν δηλαδή να ανταποκριθούν με επιτυχία στο πρόγραμμα και στο περιβάλλον της γενικής εκπαίδευσης εξαιτίας κάποιων φυσικών, διανοητικών, ψυχολογικών, συναισθηματικών και κοινωνικών εμποδίων. Τα εμπόδια αυτά μπορεί ν' αναφέρονται στη σωματική κατάσταση,

στην αισθητηριακή κατάσταση, στις νοητικές ικανότητες, στη συναισθηματική κατάσταση και συμπεριφορά, στην επικοινωνία ή και σε συνδυασμό δύο ή περισσότερων περιπτώσεων.

Ο όρος "ειδικό παιδί" είναι αρκετά νέος. Παλαιότερα κυριαρχούσε η ονομασία "ανώμαλα παιδιά". Επειδή όμως η ορολογία αυτή εκτός από κακή, είναι και πολύ βαριά, ειπώθηκαν και άλλοι όροι όπως: "απροσάρμοστα", "ελαττωματικά", "αποκλίνοντα" παιδιά, για όλα εκείνα τα παιδιά που χρειάζονται διαφοροποιημένα εκπαιδευτικά προγράμματα προκειμένου να ενταχθούν ισότιμα στο κοινωνικό σύνολο και να συμμετέχουν στην παραγωγική διαδικασία.

Στο πρόσφατα προτεινόμενο νομοσχέδιο για την Ειδική Εκπαίδευση, που ανακοίνωσε ο υπουργός Παιδείας, σε συνέντευξη στις 2-3-1995, επαναδιατυπώνεται η ορολογία της ειδικής αγωγής με την εισαγωγή του όρου "πρόσωπα με

ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες”.

Τα παιδιά με ειδικές ανάγκες είναι και αυτά παιδιά σαν τα άλλα και επομένως έχουν τα ίδια δικαιώματα. Το γεγονός αυτό το συναισθάνθηκαν σχεδόν όλα τα κράτη του κόσμου και με βάση τα ανθρώπινα δικαιώματα, την αξιοπρέπεια του ανθρώπου, την κοινωνική δικαιοσύνη, την ισότητα και τη δημοκρατία, το κατοχυρώσανε με νόμους.

Τα παιδιά λοιπόν με ειδικές ανάγκες έχουν δικαίωμα αγωγής και εκπαίδευσης, ώστε να μπορέσουν να φτάσουν στο υψηλότερο επίπεδο γνώσεων και δεξιοτήτων, ανάλογα βέβαια με τις ικανότητες και τις προτιμήσεις τους, αλλά και δικαίωμα αναγνώρισης και ενσωμάτωσης στο κοινωνικό σύνολο ως ισότιμα και ενεργά μέλη.

Ειδική Αγωγή

Μέχρι πριν από λίγα χρόνια λέγοντας “ειδική αγωγή” εννοούσαμε την εκπαίδευση που προσφερόταν σε ειδικούς χώρους από ειδικευμένο προσωπικό, με ειδικά σχεδιασμένα προγράμματα, στα άτομα που για διάφορους λόγους δεν ωφελούνταν από το συνηθισμένο σχολικό πρόγραμμα.

Οι σύγχρονες αντιλήψεις για την ειδική αγωγή είναι διαφορετικές. Διαφέρουν κυρίως στο χώρο και στη διάρκεια προσφοράς της.

Σύμφωνα με τους Άγγλους, ως ειδική αγωγή θεωρείται η “πρόσθετη βοήθεια” που παρέχεται με οποιοδήποτε τρόπο στα παιδιά με ειδικές ανάγκες μέσα στο κανονικό σχολείο και κατά τους Αμερικάνους η “ειδικά σχεδιασμένα” διδασκαλία για να αντιμετωπίσει τις ειδι-

κές ανάγκες του παιδιού.

Σήμερα έγινε φανερό ότι η ειδική αγωγή δεν ταυτίζεται πλέον με τη συνεχή βοήθεια μόνο μέσα σε ειδικό σχολείο. Είναι λίγα τα παιδιά που η αγωγή τους πρέπει να προσφέρεται συνεχώς σε ειδικά σχολεία, γιατί η πλειοψηφία των παιδιών με ειδικές ανάγκες μπορούν και πρέπει να συνεκπαιδευόμαστε στο “σχολείο για όλους” (school for all).

Η ειδική αγωγή στη χώρα μας παρέχεται δωρεάν από το κράτος σε δημόσια σχολεία. Η μορφή των σχολείων προσδιορίζεται από το είδος και το βαθμό των ειδικών αναγκών κάθε ατόμου. Όπως π. χ. σε ειδικά σχολεία (τυφλών, κωφών κ. λπ.), σε ειδικές τάξεις που λειτουργούν μέσα σε κανονικά σχολεία και σε εξαιρετικές περιπτώσεις παρέχεται ειδική αγωγή στο σπίτι με παράλληλη ενημέρωση της οικογένειας και με την επίβλεψη ειδικού σε κάθε περίπτωση.

Ειδικό Σχολείο (γενικά)

1. Η χρησιμότητά του

Μολονότι εκφράζονται επιφυλάξεις σ’ ό,τι αφορά την εκπαίδευση παιδιών σε ειδικό σχολείο, όλοι αποδέχονται ότι τούτο εξακολουθεί ακόμα να είναι απαραίτητο για τις τρεις παρακάτω ομάδες παιδιών:

α) Για τα παιδιά εκείνα που παρουσιάζουν τέτοια σοβαρή καθυστέρηση, ώστε να μην μπορούν να δεχτούν βοήθεια από προγράμματα του κανονικού σχολείου.

β) Για τα παιδιά που παρουσιάζουν ψυχολογικές διαταραχές ή πολύ σοβαρή συναισθηματική αστάθεια και χρειάζονται ειδική αγωγή, για να μπορέσουν να

πετύχουν την προσωπική, κοινωνική και εκπαιδευτική τους προσαρμογή.

γ) Για τα παιδιά που παρουσιάζουν αισθητηριακές αναπηρίες (τυφλά, κωφά, κ.λπ.) ή κινητικές δυσκολίες οι οποίες συνοδεύονται και από άλλες αδυναμίες, όπως πνευματική καθυστέρηση, συναισθηματικά προβλήματα κ.ά.

2. Η οργάνωση

Οι απαραίτητες προϋποθέσεις για τη σωστή οργάνωση είναι:

- Η στελέχωση με όλους τους προβλεπόμενους από το Νόμο (1566/85) νέους επιστήμονες και ειδικούς, ψυχολόγους, λογοθεραπευτές, κοινωνικούς λειτουργούς, φυσιοθεραπευτές, επιμελητές κ.λπ.

- Ο εφοδιασμός των παιδιών και των σχολείων με οπτικοακουστικά μέσα, όπως ακουστικά βαρηκοΐας, μαγνητόφωνα, τηλεοράσεις, βίντεο κ.λπ.

- Η εξασφάλιση στενής συνεργασίας και αλληλοαναγνώρισης της επιστημονικής αξίας και του ρόλου κάθε επιστήμονα που εργάζεται στο χώρο της ειδικής αγωγής καθώς και ο συντονισμός όλων των προσπαθειών για το καλό των παιδιών.

- Η πληρέστερη κατάρτιση, επιμόρφωση και εξειδίκευση όλων των εκπαιδευτικών και κυρίως όσων εργάζονται στην ειδική αγωγή, καθώς και δημιουργία τομέα ειδικής αγωγής στα Παιδαγωγικά Τμήματα.

Η συνήθης οργάνωση και λειτουργία Ειδικού Σχολείου με εκπαιδευσιμολογικά καθυστερημένα παιδιά είναι:

Το εβδομαδιαίο ωράριο εργασίας είναι 24 ώρες. Τα μαθήματα που διδάσκονται σύμφωνα με το πρόγραμμα είναι η

γλώσσα, τα μαθηματικά, η μελέτη περιβάλλοντος (εδώ δίνονται και στοιχεία φυσικών), τα θρησκευτικά, η αισθητική αγωγή και η φυσική αγωγή. Όλα βέβαια υπεραπλουστευμένα.

Οι μαθητές κατατάσσονται ανάλογα με τις δυσκολίες, τις δυνατότητες, την ηλικία και το βαθμό ανταπόκρισης σε τρεις βαθμίδες: Κατώτερη, Μέση και Ανώτερη.

Στην κατώτερη βαθμίδα φοιτούν παιδιά χρονολογικής ηλικίας 6-9 ετών, που η νοητική ηλικία υπολείπεται κατά δύο περίπου χρόνια.

Ο σκοπός του προγράμματος της βαθμίδας αυτής είναι:

- Η ενίσχυση της αυτοπεποίθησης των παιδιών και της εμπιστοσύνης προς τον εαυτό τους, ώστε να αποκατασταθεί η ψυχική ισορροπία.

- Η κατά το δυνατόν πληρέστερη ανεξαρτητοποίηση των παιδιών ως προς τις προσωπικές τους ανάγκες και η απόκτηση της ικανότητας να φροντίζουν για την ατομική τους καθαριότητα, υγεία και ασφάλεια (ανεξαρτητοποίηση - αυτοεξυπηρέτηση - αυτομέριμνα).

- Η συναισθηματική και κοινωνική ανάπτυξη του παιδιού.

- Η απόκτηση απλών βασικών εννοιών, γνώσεων και δεξιοτήτων, δίνοντας από το περιβάλλον τους εκείνες τις πληροφορίες που έχουν πρακτική σημασία για τη ζωή τους.

Στη μέση βαθμίδα υπάρχουν παιδιά από 9-13 χρονών με Δ.Ν. 55-75. Τα παιδιά αυτά προέρχονται από την κατώτερη βαθμίδα του Ειδικού Σχολείου ή από κανονικό σχολείο, όπου ύστερα από μια μακρόχρονη φοίτηση απέτυχαν.

Σκοπός της βαθμίδας αυτής είναι:

- Να δώσει στα παιδιά τη δυνατότητα να εξασκήσουν τις δεξιότητές τους.

- Ν' αναπτύξει την κοινωνικότητά τους και να τους κάμει ωριμότερους στη συμπεριφορά.

- Να τους εμβαθύνει, όσο είναι δυνατόν, τις σχολικές γνώσεις που θα τους βοηθήσουν να ανεβούν στην ανώτερη βαθμίδα ή να ενταχθούν στα επαγγελματικά εργαστήρια.

- Να οδηγήσει τα παιδιά στην εγκατάλειψη της παιγνιώδους μορφής εργασίας και στην ενασχόληση με σοβαρότερες μορφές σχολικής εργασίας (οργανωμένες-συστηματοποιημένες).

Στην ανώτερη βαθμίδα υπάρχουν παιδιά χρονολογικής ηλικίας 12-15 ετών. Αυτοί έφτασαν εδώ από τη μέση βαθμίδα ή άλλο ειδικό σχολείο. Σπάνια φτάνουν ναυαγοί κανονικού σχολείου ή ύστερα από αποτυχημένη διδασκαλία στο σπίτι.

Σκοπός της βαθμίδας αυτής είναι η ολοκλήρωση του σκοπού της γενικής

στοιχειώδους πρακτικής μόρφωσης, να δώσει δηλαδή στα παιδιά γενικές, πρακτικές γνώσεις και δεξιότητες και να τα κοινωνικοποιήσει πραγματώνοντας τη συνάντηση του "εγώ" με την Κοινότητα.

Ειδική Τάξη

Η Ειδική Τάξη λειτουργεί μέσα σε κανονικό σχολείο και στοχεύει στη σχολική και κοινωνική ένταξη των παιδιών με μαθησιακές κυρίως δυσκολίες.

Συνήθως δέχεται παιδιά του ίδιου ή όμορου σχολείου που παρουσιάζουν ιδιαίτερες μαθησιακές δυσκολίες ή μικροπροβλήματα συμπεριφοράς και φοιτούν σ' αυτή μόνο λίγες ώρες την εβδομάδα, ενώ τις υπόλοιπες παρακολουθούν στην κανονική τους τάξη, χωρίς καμιά διάκριση.

Ο παρακάτω πίνακας, με τα στοιχεία που παρέχει είναι ενδεικτικός της κατάστασης των Ειδικών Σχολείων και των Ειδικών Τάξεων κατά το σχολικό έτος 1993-1994 στη χώρα μας.

ΠΙΝΑΚΑΣ
με στοιχεία Ειδικής Αγωγής το σχολικό έτος 1993-94*

Σχολικές Μονάδες Ειδικής Αγωγής (ΣΜΕΑ) στην Π. Εκπαίδευση	Μαθητές	Εκπαιδευτικοί	Ειδικοί Επιστήμονες	Σχολικές Μονάδες
Ειδικά Δημοτ. Σχολεία	13.562	470	129	139
Ειδικές τάξεις		602	-	602
Σύνολο	13.562	1.072	129	741

Η Ενσωμάτωση

Οι νέες αντιλήψεις για τα δικαιώματα του παιδιού και οι ψυχοπαιδαγωγικές και διδακτικές αρχές συνηγορούν προς τη συνεκπαίδευση όλων των παιδιών στο "σχολείο για όλους" (school for all). Επίσης οι κοινωνιολογικές θέσεις ότι ο διαχωρισμός στιγματίζει και διευρύνει την ανισότητα ευκαιριών προδιαγράφοντας το μέλλον των παιδιών προβάλλουν επιτακτικά την ανάγκη αναζήτησης νέων μορφών οργάνωσης της ειδικής εκπαίδευσης, που να εξασφαλίζουν ισότητα ευκαιριών και να αποκλείουν την προδιαγραφή του μέλλοντος των παιδιών αυτών.

Μια τέτοια μορφή εκπαίδευσης, που προβάλλεται διεθνώς, είναι η ενσωμάτωση των παιδιών με ειδικές ανάγκες μέσα στο κοινωνικό σύνολο στο οποίο φυσιολογικά ανήκουν και στο οποίο αναμένεται να ζήσουν ως ισότιμοι πολίτες.

Ο όρος "ενσωμάτωση" δηλώνει την τάση να συνεκπαιδούνται στα "κανονικά" σχολεία τα παιδιά με ειδικές ανάγκες με τα "φυσιολογικά". Στην πράξη "ενσωμάτωση" σημαίνει ότι το παιδί παρακολουθεί την κανονική διδασκαλία στην τάξη του, ενώ παράλληλα δέχεται ειδική αγωγή για μερικό χρόνο. Το πόσο και από ποιον θα προσφερθεί, εξαρτάται από το είδος και το βαθμό δυσκολίας που παρουσιάζει. Το περιεχόμενο και η εφαρμογή της ενσωμάτωσης επηρεάζονται από φιλοσοφικές, κοινωνιολογικές, ανθρωπολογικές, ψυχολογικές, πολιτικές και άλλες αντιλήψεις.

Σκοπός της ενσωμάτωσης είναι, εκτός από την αγωγή, η κοινωνικοποίηση των παιδιών με ειδικές ανάγκες. Το παι-

δί πρέπει από νεαρή ηλικία να ενταχθεί στην κοινωνία στην οποία θα ζήσει. Ο καλύτερος τρόπος ένταξής του είναι να συνεκπαιδευτεί με τα "φυσιολογικά" παιδιά. Με τον τρόπο αυτό επιτυγχάνεται από τη νεαρή ηλικία η αλληλοαποδοχή και αποφεύγονται οι προκαταλήψεις και το απορριπτικό πνεύμα των "υγιών" προς αυτό. Τα "φυσιολογικά" αναγνωρίζουν από νωρίς τις αδυναμίες των παιδιών με ειδικές ανάγκες, εκτιμούν τις προσπάθειές τους, συνηθίζουν τυχόν παραξενιές τους και μαθαίνουν να τους συμπεριφέρονται σωστά. Από την άλλη πλευρά, τα παιδιά με ειδικές ανάγκες συνηθίζουν τη συνύπαρξή τους με τα άλλα παιδιά και προετοιμάζονται για την ένταξή τους στο αυριανό κοινωνικό περιβάλλον.

Υπάρχουν τόσο οι υποστηρικτές όσο και οι επικριτές της αρχής της ενσωμάτωσης. Όλοι όμως συμφωνούν στην ανάγκη της εφαρμογής της.

Η ενσωμάτωση δεν πρέπει ποτέ να γίνει αυτοσκοπός, αδιαφορώντας για το αν το παιδί δέχεται βοήθεια. Η διακήρυξη της "πανενσωμάτωσης" και της κατάργησης όλων των ειδικών σχολείων είναι υπερβολική, γιατί δεν είναι δυνατόν να ωφεληθούν στο κανονικό σχολείο παιδιά με σοβαρά προβλήματα, χωρίς να δημιουργήσουν και άλλα προβλήματα στον εαυτό τους ή και σε βάρος της μάθησης των άλλων μαθητών. Σε πολλές χώρες και με αρκετές μορφές έχει βρει εφαρμογή η ενσωμάτωση.

- Στη Δανία έχουμε τον "περιπατητικό" δάσκαλο που συμβουλεύει και βοηθά το δάσκαλο της κανονικής τάξης στην οποία έχουν ενταχθεί ένα ή περισσότερα παιδιά με μαθησιακές δυσκολίες ή προβλήματα συμπεριφοράς.

- Στην Ιταλία ο δάσκαλος, που έχει ένα ως τέσσερα παιδιά με ειδικές ανάγκες μέσα στην τάξη του, συνεργάζεται συστηματικά με τον "υποστηρικτή" δάσκαλο, ο οποίος προσφέρει εξατομικευμένη βοήθεια στα παιδιά μέσα στην κανονική τάξη και βοηθά ή συμβουλεύει το δάσκαλο της τάξης όπου και όταν χρειασθεί.

- Στις ΗΠΑ ειδικοί δάσκαλοι προσφέρουν συμβουλευτική βοήθεια στο δάσκαλο για τη σωστή αντιμετώπιση παιδιών με δυσκολίες μάθησης ή συμπεριφοράς μέσα στην κανονική τάξη.

- Στην πατρίδα μας γίνεται προσπάθεια για ενσωμάτωση με την εξατομικευμένη διδασκαλία, την ενισχυτική διδασκαλία και τις ειδικές τάξεις ή τμήματα. Ακόμα, όπου τα ειδικά σχολεία συστεγάζονται με τα κανονικά, γίνονται προσπάθειες για κοινές σχολικές εκδηλώσεις και κοινά διαλείμματα.

Για να είναι αποτελεσματική η ενσωμάτωση θα πρέπει να υπάρχει οργάνωση, υποδομή και επιστημονική κατάρτιση των εκπαιδευτικών. Τα παιδαγωγικά τμήματα έχουν λοιπόν χρέος να αποσκοπούν και στα παρακάτω:

- Να παρέχουν στους υποψήφιους εκπαιδευτικούς λεπτομερή γνώση της ανάπτυξης του παιδιού και κυρίως της μα-

θησιακής εξέλιξής του, πράγμα που θα βοηθήσει στον εντοπισμό των ειδικών δυσκολιών.

- Να τους υποδεικνύουν και να τους ασκούν στην προσαρμογή της μεθόδου διδασκαλίας και του μορφωτικού αντικειμένου στις ανάγκες κάθε μαθητή (εξατομικευμένη διδασκαλία).

- Να τους κάνουν ικανούς, ώστε να είναι σε θέση να κρίνουν πότε χρειάζεται ειδική βοήθεια, να σχεδιάζουν και να εφαρμόζουν "θεραπευτικά" προγράμματα.

Τέλος θα πρέπει να γίνει ενημέρωση και ευαισθητοποίηση όλων των εκπαιδευτικών και ως προς την εκπαίδευση των παιδιών με ειδικές ανάγκες, αλλά κυρίως για την κατανόηση και συμπάρταση προς τους γονείς των παιδιών αυτών, η συνεργασία με τους οποίους πρέπει να είναι ειλικρινής, διαφωτιστική και εποικοδομητική.

Ολοκληρώνοντας με την ενσωμάτωση θα προσθέσω και το εξής: όπου οι δυνατότητες του παιδιού με ειδικές ανάγκες και εφόσον οι συνθήκες το επιτρέπουν, πρέπει να συνεκπαιδευτεί με τα "κανονικά" στο "σχολείο για όλους". Όταν όμως η συνεκπαίδευση αυτή είναι αδύνατη και αναποτελεσματική, τότε είναι καλύτερα να δεχτεί αγωγή σε ειδικό σχολείο.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Δ. Στασινός: *Η Ειδική Εκπαίδευση στην Ελλάδα*, Gutenberg, Αθήνα 1991
2. Ε. Θεοδωρόπουλος: *Διδακτική Παιδαγωγία Ειδικών Σχολείων*, Αθήνα 1977
3. ΥΠΕΠΘ: *Δελτίο Πληροφοριών Ειδικής Αγωγής*
4. Αρλέτ Μπουρσιέ: *Αντιμετώπιση της δυσλεξίας*, Κέδρος, Αθήνα 1986
5. Λ. Σταύρου: *Εισαγωγή στην Ψυχοπαθολογία*, Γρηγόρη, Αθήνα 1983
6. Ι. Παρασκευόπουλος: *Εξελικτική Ψυχολογία*, Τόμοι 1, 2, 3, 4
7. Κ. Πόρποδας: *Η διαδικασία της μάθησης*, Αθήνα 1983
8. Κ. Πόρποδας: *Δυσλεξία, Μορφωτική*, Αθήνα 1981
9. Α. Καλαντζή - Αζίτι: *Εφαρμογή Κλινική Ψυχολογία στο χώρο του σχολείου*, Αθήνα 1985
10. Περιοδικά: *Το σχολείο και το σπίτι, Σχολείο και ζωή*
11. Προσωπικές σημειώσεις από το ΜΔΔΕ και σεμινάρια Ειδ. Αγωγής